

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Felelős szerkesztő :

ZLAMÁL ÁGOST.

168

Szerkesztőtársak :

Eröss József.

Szilveszter Ferenc dr.

Péter János dr.

Wagner Sándor.

HUSZONNEGYEDIK ÉVFOLYAM.

A TÁRSULAT TULAJDONA.

2901

GYULAFEHÉRVÁRT
NYOMATOTT A PÜSP. LYC. KÖNYVNYOMDÁBAN

1901.

TARTALOMJEGYZÉK.

Onálló cikkek :

	Lapszám.
Történeti reflexziók	1, 33.
Ki ténitette Pázmány Pétert a kath. val- lásra? T.	2, 12.
Elnöki megnyitó az erd. r. k. Irod. Tár- sulat 1900. évi jubiláris közgyűlésén. Ujfalusi József dr.	9.
Oláh Miklós Erdélyről. Rác Miklós	13.
Az Arpádház halálának évfordulóján. Csiky M. Tarlózás a belső-szolnoki esperesi kerület tör- ténétéből. Kovács Gyárfás. 18, 26, 36, 44, 59, 66, 75, 83, 99, 115, 122, 131, 140, 148, 203, 213, 222, 244, 269, 291, 297, 305, 313, 321, 331, 339, 347, 397.	17.
Szekularizáció. Oriens	25.
A „binandi facultas“-ról. Dr. Lukács Antal	34, 42, 51.
A szocialismus mint betegség Szilveszter Ferenc dr.	41.
Castitas. W.	49.
A szegényügyről	50.
Közoktatásügyünk	57.
Az állami és az erd. r. k. középiskolák főtan- hatósága közt kötött szerződés a gyula- fehérvári főgymnasiumra nézve. Csiky M.	58.
Pro rei memoria	65.
A nagyszabeni oltáregylet hangversenye stb. Czibinparti	67.
XIII. Leó pápa	73.
Allamosítsunk-e?	74.
Gondolatok márc. 15-én	81.
A catholicismus Bosznia-Hercegovinában	82.
A jubileumi idő kiterjesztése. (f. é. V. körle- vélből)	90.
A kudzsiri róm. kath. plébánia története. Tözsér László	93, 229, 258, 276.
Az erd. r. k. Státus igazgatótanácsának jelen- tése az erd. püspök ur ő méltóságához	97.
Népmissió N.-Ernyében és Kaálban. Jelenvolt. Husvétii gondolatok	98, 105.
Egyházi beszéd. Fejér Gerő dr.	160.
„Los von Rom“. Bándi Vazul	113.
Az egyetemes Egyház	121.
Jegyzőkönyv az erd. r. k. Státus tanárai egye- sületének Gyulafehérvárt tartott vál. gyüle- seiről	123, 334.
Egyről-másról.	129.
Felhívás az oltáregyesületek ügyében. Soóthy Gyula	130.
Az államosítás és az alcsiki iskolák. Központi. Az iskolák államosítása Csikmegyében. Csiki.	137, 145, 153.
Az új Pázmáneumról. L. I.	147.
Püspök urunk bérmautja a gyergyói esperes- kerületben.—y	155, 162, 170, 178.
Pünkösdi napján. E.	161,

	Lapszám.
Pünkösdi gondolatok. K.	162.
Missió Székely-Udvarhelyen. Sipos.	165.
A szabadgondolkozók sectáriusai. Dr. Czirbusz Géza	169.
Juniusi gondolatok. Soóthy	177.
Kérdések és feleletek. B.	181.
Az államosítás. Kóródy Miklós	185.
Püspök urunk bérmautja az erzsébetvárosi es- peresi kerületben.	187.
A torda-aranyosi esp. kerület tavaszi koronája.	188.
A szebenmegyei r. k. tanító-egyes. vándorgyű- gyülése stb Czibinparti	189.
Az Oltáriszentség imádása. Vass Albert dr.	193.
Teendőink. Kovács Nándor	201.
A székelység megmentése. Janus.	200.
Az előadói állás az erdélyi róm. kath. státus- nál. Pál István.	211, 218, 226.
Ifjúsági olvasmányok W.	217.
Az erdélyi r. k. tanítók egyesülete	220.
Humanizmus vagy mi? (†)	225.
Az erd. r. k. státus középiskolái — r—r.	228, 234, 243, 250.
Gondolatok sz. Anna napján. W.	233.
Az erd. r. k. tanítók egyesületének alakuló gyűlésén mondott elnöki beszéd. Péter János	235.
Magyar művészet. Csányi Károly	241.
Az előadói állás és az autonómia. Egy világi	249.
Az egyház viszonya a renaissance-hoz. W.	253.
A kath. sajtó kérdéséhez.	257.
Quousque tandem	265.
A nemzeti szellem felkeltése és ápolása a népiskolában. Bakó Elek	266.
A magyar kath. iskolák feladata és fejleszté- sének alapjai. Péter János	267.
Az iskolai év kezdetén. E.	273.
Szt. Cecilia-egyesület. Dr.	274, 282, 290.
A kolozsvári „Vasárnap“. Ágoston Ignác	274.
Majláth József gróf a szocializmusról	281.
Magyarország iskolái (zs.)	289.
Jó-e a passzív asszisztencia? Farkas Zsigmond	298.
Korrumpált autonómia. Cs.	306.
A mit nem lehet megcáfolni. Dr. Kiss János	315.
Második országos kath. Nagygyűlés. Gyürki Ödön dr.	321.
A gyulafehérvári főgymnasium tanuló ifjusá- gának tanul. és fegyelmi állapota 1890—1900.	329.
Statusgyűlés	337, 345.
A kath. Státus. M. Á.	338.
Tanárok kongresszusa Brassóban	353, 363.
A brassói ünnepélyek	356.
Felolvasás a gyulafehérvári főgymn. ifjuságnak szt. Imre ünnepélyén. Kárpiss János	361, 369.
A művészeti oktatás a gymnasiumban. Baráczy Sándor	371.

	Lapszám
Az Oltáriszentség vétele és az ide vonatkozó egyházi törvény. Vass Albert dr.	377.
Erdélyi püspök urunk megnyitó-beszéde a budapesti eucharisztikus kongresszuson	385.
A középiskolai vallástanítás régi és új tanterve. Balogh József	386, 394, 404.
Világnézetek. Dr. Czirbusz Géza	393.
Venite, exultemus Domino! K.	401.
Szentséges Atyánk pápaságának 25-ik évfordulójának iskolai ünnepélylyel való megülvése. (A f. é. XIII. püspöki körlevélből.)	402.
A latin nyelvtanok kérdése. Buslig József	413.

Tárca.

a) költemények.

Rég lehullt . . . C—s	20.
An. Christ. MDCCCC. Pridie Kalendas Januariarum A Jesu Christo Ineuntis Saeculi Auspicia; irta XIII. Leó pápa. Ugyanaz magyarul Oriens-től	28.
Megnyugvás. C—s	45.
Temetőben. Pál A.	204.
Almafa alatt. A küszöbön. Pál A.	236.
Judás Iskariot. Kopacz Gergely	270.
Iskolaszentelésre. Szemlér Ferenc	348.
Oda Szent Imréhez. Kiss Menyhért.	366.

b) Prózáék.

Benyomások a párizsi kiállításról és annak missió-csoportjáról. Schwarczel Adél	4.
A szent kapu bezárása. Romanus	15.
Hahn-Hahn Ida grófnő. Zlamál Ágost	20. 46.
A fekete könyvből. Rass Károly 30. 60. 78. 246. 277.	277.
Sancta Ágnes. Romanus	37.
Egy-két vonás Voss Richárdról. Z.	53.
De la Salle Szent János élete. E.	68. 76. 85.
Magdolna	101.
A feltámadás és az élet. Bakó Elek	108.
„Isten Kertje“. W.	116.
A kereszténység Kelet-Azsia országaiban	124.
Sancta Maria de Sanctissimo Sacramento. Irta Meissler Vince, ford. Prokupek Sámuel	132. 141.
A nagyszebeni belv. „Jézus Szt. Szive“ egyesületének jótékonycélu hangversenye. Cibinparti.	150.
Tanító-egyesületi gyűlés Nagy-Kászonban. Buzás Elek.	158.
Raffael „Disputá“-ja előtt. Romanus	196.
A tengerész legendája Henryk Sienkiewicz. Kritikai levelek.	204. 254.
Mindszenti kora. Varjas E.	254.
A brassói csata 1603. július 17. Rácz Miklós. Kántálás egy székely faluban és egyéb rigmusok. Ikarus.	294. 307. 340.
Felebaráti szeretet. Romanus.	332.
A remete karácsonya.	406.
A fehéregyházi sas	416.

Kisebb közlemények.

	Lapszám
Szilveszter-este Kolozsvárt	5.
Hitélet és magyárság Lajostalván. X. Y.	6.
Karácsonyesti ünnepek Nagyszebenben. Jelenvolt.	7.
A szerzetes rendek ellen indított szabadkőműves irtóharc Franciaországban. R.	22.
Hitélet Segesvárt. Hivó.	93.
Marcus 15-e a nagyszebeni kir. kath. Terézárházban. Cibinparti.	94.
Valami a tabernakulumról. E. K.	95.
A gyulafehérvári oltáregylet ajándékainak jegyzéke.	126. 133.
Levél Székely-Udvarhelyről. Egy oltáregyesületi tag.	175.
Missió-egyesület.	182.
Jézus Szent Szive búcsúja Szovátán. Vigilans.	205.
Lelkigyakorlatok Csik-Somlyón.	230.
Tanítói lelkigyakorlatok Csik-Somlyón. Bor-ka Lajos.	237.
XIII. Leó pápaságának megünneplésére alakult bizottság felhívása.	238.
„Legyen világosság.“ (H. K.)	261.
A lourdesi csodák és az Oltáriszentség	262.
Nyitra-Bajna. Dr. Tóth Károly.	278. 334.
Az erdélyi egyházmegyei papok egyesületének Csiksomlyón tartott alakuló-gyűlése	283.
A rom. kath. egyház világalma. E. K.	285.
A székelyek ügyéhez (A.)	294.
A Mechitaristák örömnépe. Találdki.	301.
A kolozsvári Oltáregyesület megalakulása. S. A.	302.
A gyulafehérvári központi Oltáregyesületnek két okmánya kifüggesztve a zárda templomban. Soóthy.	302.
Tanító-egyleti közgyűlés Oroszhegyen. Gál Sándor	309.
Apróságok. Oriens	309. 357. 416.
A bányavidéki esperesi kerület korona-gyűlésén tartott előki beszéd. Csiky János	316.
A magyarországi latin és görög szertartású rom. kath. tanítók segélyalapja központi bizottsága XVII. közgyűlésének jegyzőkönyve	317. 323.
Katholikus köszöntés, protestáns viszonzás Ambrus Kálmán	324.
Segesvári hitélet. Siculus	325.
Öszinte szó a magyar kath. papsághoz a jubileumi év bezárásával. Sneff József	233.
A római San Girolamo-intézetéről. M. S.	342.
Az erd. egyházmegyei papok missio-egyesületének választmányi gyűlése	349.
Tanító-egyesület gyűlése Gyulafehérvárt	371.
Kápolna-megáldás Nagyalmáson. †	380.
Tanító-egyleti gyűlés Fogarason. Rákosi	381.
A kézdi-vásárhelyi oltáregylet 25 éves jubileuma és évi közgyűlése. Balázs Ferencz	382.
Tanítói egyleti gyűlés Csik Menaságon. Füstös Sándor	388.

	Lapszám.
Orgona-vizsgálat Szentegyházás-Oláhfaluban. P. Tima Dénes	389.
Titkári jelentés a kézdi-vásárhelyi Öltáregylet 25 éves működéséről. László József	397. 408.
Jegyzőkönyvi kivonat a küküllői esp. ker. papságának őszi koronagyűléséből	399.
A népoktatás számokban	408.

Irodalom.

Könyvismertetések, ajánlások és előfizetési felhívások, ugyszintén a lapunkkal csereviszonyban álló folyóiratoknak és lapoknak rövid ismertetése csaknem minden számban.

Az irod. társulat hivatalos ügyei.

	Lapszám.
Jegyzőkönyv az erd. r. k. Irod. Társulat f. é. január 11-i vál. gyűléséről	19.
Jegyzőkönyv az erd. r. k. Irod. Társulat f. é. május 18-i vál. gyűléséről	166.
Jegyzőkönyv az erd. r. k. Irod. Társulat f. é. november 27-i vál. gyűléséről	388.

Napi események

minden egyes számban, melyekben a tanári, tanítói stb. állásokra hirdetett pályázati s egyéb hirdetések is föllelhetők.

O. A. M. D. Gl.!

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

	<p>Előfizetési átljak:</p> <p>Egészévre — — — — — Félévre — — — — — Negyedévre — — — — —</p>	<p>A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják.</p> <p>— Kéziratokat nem adunk vissza.</p>	<p>A lap szellemi részét illető cikkek a szer- kesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz- tári, — az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatálnak küldendők.</p>
---	---	---	--

Történeti reflexziók.

I.

A századok Úra Istene Jézus Krisztus. Az új század és az új esztendő mesgyéjén is ott áll Ő. Hozzá felemelkedni s ott a szent hegyen, a kereszt tövében szemlélni a letűnt századokat a keresztény történet bölcsész magasztos feladata. Isten a nemzeteknek — mondja egy hírneves tanár¹⁾ — tekintettel Krisztusra bizonyos küldetést szabott; ha ezen isteni középpontot a történelem központjából kivesszük, megzavartuk azt egészen. Krisztus várása és megjelenése nélkül a történelem: épület alap és kulcs nélkül, egy nagy romhalmaz, egy be nem végzett emlékszóbor, az emberiség nagy tragoediája eredmény és megfejtés nélkül. A világtörténelem Krisztus előtt — és utánra oszlik. Az ókori ismert világnak földrajzilag is központja Palaestina, a kiválasztott nép téjjel és mézzel folyó országa. Ez ország lakóinak hivatása híven várakozni a megígért Messiásra. Vele vana félelmetes, a rettenetes Isten. Története a folytonos csodák egymásutánja: a tenger megnyílik előttük, a folyó visszavonja hullámaikat, bajnokai élén angyalok küzdenek, megjelenésükkor páni rettegés fogja el ellenségeiket. Északról, délről és keletről üzöbe veszik a népek, de nem söprik bele a földközi tengerbe, mert élni kell e népnek s hódítók akaratlanul is az isteni Gondviselés tervének szolgálnak. Nézzük csak ezt közelebbről annál is inkább, mert csak így értjük meg az ókor történelmét.

A gazdag és termékeny, a tudományok és művészetekben is jártas Egyiptom lesz dajkája Izrael népének; az ő feladata, felnevelni az emberiség reményének letéteményesét, s tanítani azt gyermekségében. Phönícia tengeri kereskedelme által elhozza a választott népnek Európa, Afrika és Azsia vagyonát s elviszi hajóin a Messiás hírnök népét a világ minden részébe s a mi kézzelfoghatóság a Gondviselés műve, összehozza

Salamon templomának az anyagát s a második templom felépítésében is fáradozik Perzsiával egyetemben. Assyria és Babilonia által fenytíti meg az Úr hűtelen gyermekeit, Perzsiának pedig az lesz a feladata, hogy Izrael és Judea szétszórt fiait hazájukba visszavezesse. Az ókor két legműveltebb országa — Görögország és Róma — pedig még meszebbre kiható hivatást teljesítenek. A görög műveltség kelet és nyugat országait a keresztény műveltségre készíti elő. A hatalmas Róma hódításaival uralma alá veti a földet, az evangéliumi tan hirdetésére összecsoportosítja a nemzeteket s így utat készít Jézus Krisztus apostolainak, hogy a keresztvallást az egész világon elterjesszék. Ime miként fáradoztak a nemzetek a Megváltó országáért, Isten tervét valószínűtlenül meg, kaptak hozzá erőt és hatalmat s a mikor erkölcsükben megromlottak s küldetésükkel visszaéltek, az Úr elsöpörte őket a földszinéről.

Az ókor történelme, — mondja egy mély felfogású szerző — egy nagy festményhez hasonlít, melyen a különböző személyek mindegyikének cselekménye jellemző volna ugyan s többé-kevésbé feltűnő fontossága, de mégis nagyrészt mindig talánszerű és megfajthetlen maradna, ha a szemlélő figyelme nem irányul a festmény közepén egy nyugodt igénytelen alakra, mely egészen magában elmerülve látszik és tekintetét az égre emeli fel; akkor valóban észre veszi, hogy ezen alakhoz viszonyulnak mind a többi személyek és hogy ez csomója az egész cselekménynek, melyet a festmény ábrázol. Ezen alak az Isten népe, a többi személy a többi nép.²⁾

Ime a kereszt mellett állva világosság dereng az ókor népeinek történetére. A modern történetírás felkutatja e népek évkönyveit, kiássa Babylon és Ninive emlékeit, megrendülve szemléli a 3000 éves piramisokat és nem tudja mi volt a célja a Judea mellett

1) Sehlegel. A történelem bölcsészete.

2) Leroi abbé: A történelem kath. bölcsészete.

köröskörül emelkedő államoknak. A völgyben állva keveset látunk. Ha többet akarunk látni, a magaslatokra emelkedünk. A kath. Egyház szent halmára emelkedünk fel s kezünkbe véve a próféták könyvét feleljük, hogy a választott népert voltak azok a nagy birodalmak, s a választott nép Krisztusért.

Mikor pedig megtermé a föld mennyei harmattól megtermékenyítve gyümölcsét, a mikor megjelent a nemzetek várakozása, Isten országa kiszélesedik, a zsidó nép vonakodik elismerni Údvizítőjét s így megszűnőv létalapja, enyészett borul reája.

A római birodalom is teljesítette gondviselészerű hivatását, békét szerzett a világnak, hogy a béke Fejedelme megjelenhessék. A népvándorlás tengeráradata elsepri a műveltségében túlérett és erkölceiben megromlott ókori társadalmat: Krisztus egyháza, mint egykor Noé bárkája a vihar verte vizek fölött lebegett, magával vitte, mi az ókorból maradandó volt, s bírta azon eszméket és elveket, a melyek az emberiség boldogítására és fentartására szükségesek voltak. Észak és kelet barbár fiai mindent összezuztak, azonban a romok fölött lebegő kereszt előtt meghódoltak. A ker. Egyház kebelén táplálkozott és nőtt fel a tudomány és művészet, Európa civilizációja. XIX század története hirdeti, hogy Krisztus a századok Ura, Istene.

Ki térítette Pázmány Pétert a katolikus vallásra?

Még két év előtt foglalkoztam a váradai püspökségnek tényleges egyházkormányzati szünete (1551—1688) alatt, annak egykori joghatósági területén, nagyrátkán, itt-ott felfelcsillmló katolikus életjelenségekkel; jelesen a Báthoryak által Váradra hozott jezsuiták (1579—1588 és 1593—1605) és az általuk kifejtett tevékenység történetével. Önként érthető ezután, hogy a többiek során vizsgálódásaim körébe vontam, kellett vonnom, a kálvinista Pázmány Péternek a katolikus egyházba való visszatérését is. Bár az eredményre Pázmány hittérítőjének személyét illetőleg még ugyanakkor jutottam, lényegesen különbözik az ez ideig e kérdésre vonatkozólag általánosán vallottaktól és ismertektől, nyilvánosságra hozatalát mindazonáltal — egyebeken kívül — e közlemény utolsó pontjában foglalt célok szempontjából nem tartottam szükségesnek.

Ki az a férfiú, kinek az egyház és hazá Pázmány történelmi alakját köszönheti? Ki az, a ki őt visszatérítette? Mert hogy Pázmány történelmi nagysága e visszatéréssel s a Jézustársaságba való lépésével van okozati összefüggésben, kétségtelen. A kérdés mindenestre érdekes; nekünk váradiaknak pedig — kik között e nagy férfiú született — kétszeresen az!

Voltak a Pázmány életével s működésével irodalmilag foglalkozók között olyanok, kik e kérdés feltevésére még távolról sem gondoltak, mert azon meggyőződésben éltek,

hogy a Pázmány-család tulajdonképen nem is volt soha protestáns. Ezeknek az élén debreczeni Bárány Ágoston állott ki a „Főlső-Magyarországi Minerva“-ban¹ e meggyőződés ismerveit — kettőt — is előadta. Szerinte Pázmány Péter szüleinek vallására nézve a koronatanu maga Pázmány Péter; ki Kalauzának 1058. lapján a következőket mondja: „Régi eleim nyomdokiból ki nem léptem.“ Hogy e mondás mennyiben szolgálhat érv gyanánt Pázmány Péter eredeti vallása mellett, az így kiszakítottan meg nem állapítható, hanem csakis a kontextus segélyével. Ez pedig ekképen szól: „Veszem észre hol jártok: Azt akarnátok talán, hogy én is ujító volnék, új tudományt hirdetnék? Jó idején protestáltam arról, hogy régi Eleink nyomdokiból ki nem léptem: jártés tört uton járok.“ Ebből kettő tűnik ki; először az, hogy Bárány Ágoston még azt az egy mondatot sem idézte hűen, másodsor pedig az, hogy Bárány egyezzersmind rosszul értette Pázmány e helyét s következőképen helytelenül alkalmazta is; mert Pázmány Péter az idézett mondatban nem szülei vallásáról beszél, mint azt Bárány vélte és feltűntette, hanem általában a magyarság ős vallásáról; továbbá ugyanott nem azt jelenti ki, hogy ő, illetőleg családja sohasem volt protestáns; hanem azt miszerint ő jó eleve gondoskodott arról, hogy a széleskörű társadalmi és irodalmi működéséért magukhoz pártolni igyekvő protestáns prédikátorok csábításai őt — a már meglelt férfiút, kész hitudóst — ne téríthessék le a régi magyarok vallási nyomdokairól. E helyen tehát Pázmány egészen másról beszél, illetőleg másra céloz. Ez volt Bárány egyik érve. A másik és utolsó szintén Pázmány-nak, ugyancsak a Kalauzban foglalt mondasára támaszkodik, mely szerint „Pázmány Péter a [re]formáció dolgát Súrins, Cochlæus s más könyvek olvasásából értette át.“ Ennek érvbeli gyengesége az előbbinél is — gyengébb: a mi ugyan is egybeesőtől, ha tudjuk, hogy Pázmány Péter a katolikus egyházba való visszatértekor csak a tizenharmadik életévében járt; már pedig ha csak — minden forráshiány ellenére is — fel nem tételezzük Pázmány Péterről azt, mit Picco Giovanni, Mirandola grófjáról hirdetnel: életéről, t. i. hogy 9—14 éves korában irt versei eszméktől duzzognak és ugyanekkor ismert nevl bölcsészekkel s teológusokkal szemben sikeres vitákat állott ki², nem vagyunk képesek okát adni annak, hogy miért nem kellett volna a 13 éves korában kath. vallásra tért Pázmány-nak élete későbbi szakában a protestáns tanokat könyvekből elsajátítani, ha sikerrel akart ellenük küzdeni. E fejtegetésekből világos, hogy Pázmány Péter legalább is a Bárány Ágoston idézte két helyen nem nyilatkozott családjának folytonos katolikus vallására vonatkozólag. Különbön egyéb, nem kevésbé hiteles történelmi források is negatív és pozitív, stringens érvet tárnak elénk a Pázmányok protestáns voltának bizonyására. Az elsőt egy Váradon négy évig, 1585—1588-ban lakott hies jezsuita atya, kinek közönségesen tulajdonítják Pázmány-nak visszatérését, Szántó (Arator) István szolgáltatja; ez 1600-ban a pápához intézett emlékiratot szerkesztett a protestantismus terjedéséről Magyarországon³; melyben az 1560 körüli évekre vonatkozólag az foglaltatik, hogy az egész Erdély

1. I. füzet 523. s köv. lapokon.

2. A bölcséletlörténetben mint a „kabbalisztikus irány uttörője, foglalt helyet.

3. Bunyitay: A váradai püsp. tört. I. k. 446. l. 2. jegyzet.

s a hozzákapcsolt részekben (tehát Biharmegyében is) a szé-
kelyeken kívül csak a következő hét család maradt meg
állhatatosan ősi hitében: Báthory István és Kristóf, Tholdy
István és Albert, Keresztury Kristóf, Telegdy Mihály, Makai
Dénés és Deák (Litteratus) Márton¹. Mint látjuk tehát a Páz-
mányokról nem szól, bár ősmerte jól a biharmegyei alispáni
családot. De, hogy Bárány Agoston véleményéből származ-
hat minden aggálynak útját álljuk, — igéretünk szerint —
egy pozitív, stringens argumentumot is felhozunk a Pázma-
nyok protestáns voltának bebizonyítására. Ez argumentum
íránt való esetleges kételynek pedig veszi élet azon körülmény,
hogy azt V. Pál pápa, Pázmány Péter legfőbb előjárója és
urától vesszük át, ki bizonyára ismerte nagynevű bibornok-
érsék alattvalójának előéletét. Pál pápa ugyanis Pázmány
Péternek esztergomi érsekké való kinevező okmányában a
következőket mondja:² „... et in haeresi... sicut ex
fidedigna relatione accepimus... educatus fuisti...“ ma-
gyarul: és eretnekségben neveltetél, miként ezt biztos érte-
sítésből tudjuk. Ezek után — azt hisszük — a Bárány által
támasztott kérdés nagyobb megvizsgálást nem igényel.

Pázmány Péter tízenyolc életrőjé³ közül egyedül —
a tartalom és alakja nézve egyaránt legnagyobb mű széles
tudományú írója — Fraknoi Vilmos foglalkozik a cimbeli
kérdéssel és veti fel azt: négy nagy becsű művében szól
Pázmány visszatéréséről t. i. Beöthy szerkesztette képes Irod.
Történet első kötetében⁴ megjelent Pázmány és köre ez. ér-
tekezésben egyedül Szántónak; az 1868-ban megjelent Páz-
mány P. élete és kora ez. mű I. kötetében⁵ Szántó és Lelesz
jezsuita atyáknak tulajdonítván azt: „Egy magyar jezsuita a
XVI. század-ban“ ez. minden jezsuita gyűlölő magyarnak ol-
vasásra ajánlható, nagybecsű közleményben szintén egyedül
Szántó Istvánnak.⁶ Ez állítás forrásul szerzőnek Pázmány
P. élete ez. újabb, a Tört. Életrajzok 1886-ik évfolyamában
megjelent műve 10—13 lapjai vannak feltüntetve. E becses
művek most említett helyeinek alapján terjedt el irodalmunk-
ban, s lett általánossá azon vélemény, hogy Pázmány Péter
hittérítője Szántó (Arator) István, híres jezsuita atya lett volna.
A legutóbb említett mű pedig állítása forrásul s alapjául
Socherus: Hist. soc. Jesu. prov. Austriae ez. ismert mű 276-
ik lapját jelöli meg. Ez utóbbi helyet a tisztánlátás kedvéért idé-
zem: „Sacerdotum duorum Steph. Arator Varadinum... alter
Valentinus Ladus ad sicut profectus... nec admodum diu
commorarentur, pietatis fructus... atque opera retulere.“
„Haec ad annum milles. quingent. octog. primum domi forisqne
acta.“ (Magyarul: „Két áldozópap közül az egyik, Szántó
István Váradra, a másik pedig Ladó Báliut a székelekhez
utazott... s bár nem sokáig időztek a kegyelet gyümölcssei
eredményével tértek meg. Ezek törtéatek benn és künn
ezerötszáznyolcvanegyben.“) Figyelemes olvasóm erre minden-
esetre azt fogja mondani, hogy ebből a kérdésre nézve mi
sem tűnik ki. Önmagában véve tényleg nem, de más ismert
adatok társaságában: igen. Az idézett művek ilusztris szer-
zője ugyanis e hely alapján a következő módon következ-

tette azt, hogy Szántó térítette vissza Pázmány Pétert: egyéb
forrásból bizonyos, hogy 13 éves korában tért meg, s ha
tudjuk, hogy 1570 okt. 4-én született, ugy a megtérés éve
lesz 1583, már pedig történelmi valószínűség szerint az a
pap tartható hittérítőjének, ki az 1583. évben vagy állandóan,
vagy pedig legalább is ideiglenesen Váradon tartózkodott;
minthogy pedig az 1583. évre vonatkozólag külön, nem is-
merte a Váradon tartózkodott, illetőleg lakott katolikus pa-
pot, igen természetes, hogy az előző közelebbi évek adatai
veendő figyelembe, itt pedig a legközelebbi előző évi adat
az idézett Socherus-féle 1581-ből; tehát nagy valószínűség
szerint Szántó tartandó Pázmány hittérítőjének.

A konklusio igaz voltát azonban a praemissak igazsága
szűli. S igaznak tartandó itt a konklusio tartalma, ha 1-ször
Socherusnak e helyére vonatkozólag, t. i. hogy tényleg Szán-
tó ment Váradra, föltétlenül hitelt adunk, 2-szor pedig, ha az
idézett részben előforduló „nec admodum diu commorarentur“
magyarul: „nem sokáig időztek“ kitétel alatt 1581 — 1583
évig terjedő időtartamot erhetünk. Már pedig a két föltétel
közül, egyiksem indokolható, sőt, mint azonnal bebizonyítjuk,
kétségen kívül lehetetlen.

Ugyanis a XVIII. század közepén élt és irt Socherus
fent idézett állítása forrásul a kérdésünkkel egykorú Sach-
ini híres művét Hist. Soc. Jesus. p. V. lib. I. N. 156. pag.
17. helyen idézi; itt pedig a következőket olvassuk: „Itaque
duo Sacerdotes V. radinum unus, alter profectus ad Sicalos
... quauquam Novitii et in transcurru, pietatis fructus...
atque opera retulere“. (Magyarul: „Két áldozópap tehát, kik
közül az egyik Váradra a másik pedig a székelekhez uta-
zott, noha még utjoncok és csak átutazóban voltak, a kegye-
lem gyümölcse is eredményeivel tértek meg.“) Ebből pedig a
fenti forráshelyre, s írójára Socherusra, azonkívül, hogy Sach-
ini utolsó mondatát betűről-betűre átvette, a következők
folytak:

1. Azon állításának, hogy Szántó küldetett Váradra,
urát — noha igéri — nem adja, de nem is adhatja, mert a
kérdéses hely nem nevez meg a Váradra illetőleg a széke-
lekhez küldött: következőképpen Socherus e passusa föl-
tétlenül hitellel nem ruházható fel. Ehhez járul még, hogy ép
Sachini helye, melylyel Socherus állításait a neveket ille-
tőleg igazolhatni véli, bontja le Socherus kérdéses részének
legesékélyebb hitelét is; ugyanis Sachini kifejezetten utjonek-
nek, novitiusnak mondja a Váradra került atyát; Szántóról
pedig tudjuk, hogy vagy 1560, vagy pedig legkésőbb 1561-
ben lépett a szerzetbe.¹ Sőt Sachini maga, Socherus föltétlenül
hiteli forrása, az 1584. évre teszi egész határozottan Szántó
Váradra utazását, melyet aztán ez évnél (1584) Socherus
is felemlít.²

2. Következik az, hogy Socherus „nec admodum diu com-
morarentur“ ja nem terjeszthető ki semmiképen két évre, vagy
esetleg több időre; mert e kitétel forrása: in transitu nehány
hétnél — ez is sorozta — többre nem jogosít.

Az eddig mondottak s igazoltakból kettő kétségtelen
tény gyanánt domborodik ki.

1. Nem Szántó térítette vissza Pázmányt az egyházba.
(Ezzel azonban bire és érdemei nem esőkkennek.)

2. Csak ezen adatokból nem is határozhatjuk meg Páz-
mány hittérítőjét. (Vége köv.)

1) Bunyitay: A váradi püsp. tört. I. k. 446. l. 2. jegyzet.
2) Pray: Hierarchia stb. I. p. 183.
3) Ezekből 13-at Fraknoi említ: Pázmány Péter és kora. I. k
VI. lap, a többiek újabbak, kiknek művei Fraknoi idézett becses
munkáinak resume-i.

4) I. k. 263 - 272, 11.

5) I. k. 8—9. l.

6) A katolikus Szemle. 1887. évf.

7) 11 oldal 2 jegyzetében.

1) Kath. Szemle: Egy magyar jezsuita a XVI-ik században,
2) 297, illetve 182. l.

T Á R C A

Benyomások a párizsi kiállításról és annak miszió csoportjáról.*)

Írta: *Schwarzczel Adél.*

Az országokkal, városokkal úgy van az ember, mint az egyénekkel, jó ismerőseivel, rokonaival: vonzódik hozzájuk tán egyenlő mértékben, de különböző szeretettel. Tetszenek más-más tulajdonságaikkal, néha hibáikkal egyetemben.

Igy egyik város tetszik történelmi ódonágaival, a meszsze sütéltől multból visszamaradt, elfekettült műremekeivel; a másik pompás fénye, ifju ragyogása miatt. Ez békés csendjével vonz, amaz zajos élénkségével.

Mikor p. Rómába, az örök városba készül az ember, mintha csak rokonok fölkeresésére indulna; a bonvágy egy nemével kél utra a vándor és kedves otthonát talál.

Páris egy fényes, mesésen nagy salon, hol a jourokon egy világ jelenik meg. Hogyne készültünk volna tehát kellő gonddal — érve különösen Bedeckert és mindenemü tájékoztató leírást — Páris elfozadó napjára, a világ-kiállításra. Természetesen ő is készült nagyban a tömeges vendéglátásra, s kiváló nagy fényt fejtett ki este. Leírhatlanul szép ilyenkor a kiállítási terület valamelyik hidjáról végig tekinteni a Szajná és annak két partján. E pazar fényárról talán némi fogalmat nyújthatnak a számok. A főbejáraton 3116 violaszínű láng, 20 villany reflektor gyul ki egy pillacat alatt. Az ellenkező oldalon a vilányos palota csipkézett nagy íve a szivárvány minden színét remek változatokban ontja az előtte ömlő zubatagra, a fölesapó szökőutakra, az egész rengeteg területre. Műlőkre megy a vilánykörték száma, melyek egymásfölötti fényfűzerekkel ékítik a paron a palotasorokat. A hidak, különösen a mesés fényvel épült III. Sándor hid aranyozott szobor csoportjai csillognak a sűrűn álló kändeláberek fényénél. Az egymást érő hajók — köztük egy óriási nattyu alak — versenyeznek villanycsokraikkal és lámpionáikkal nagyszámával. E fénytengerből nyulik föl 300 méter magasra Párizsnak ma is egyik legérdekesebb alkotása, az Eiffel torony, 3200 villanylámpával, tetején óriási forgó reflektorral. E fényvetítő vastag sugárkévéje keringésében tulvilágít Páris határain, pompás gloriába foglalja pillanatokra a templomokat, melyek a palota tömkeleget toronyaikkal, kupoláikkal uralkák.

A kiállítási terület közvetlen közelében az inválidusok templomának gazdagon aranyozott kupolája csillog. Mellesleg mondva ez is, mint Páris legtöbb temploma magán hordja Franciaország történetének jellegét. E templom közepén kutalkán mélyedt nyitott kriptában I. Napoleon koporsójára ömlik a templomablakok két fénye. Nagyon szép ellentétül a magason emelkedő fölöttart aranyárga fény özönl el, mert ilyen az ablakok ide nyitló üvegezése.

A görög stílu Madeleine templom, melyet I. Napoleon a grande armée emlékszernekének szánt, csak a császár

bukása után lett Isten házává, mint egy tanujelül, hogy ha még oly nagy is, mulandó a földi dicsőség s csak az égi örök.

A Szajna szigetén emelkedő Notre Dame templomban is örök a francia történet egy emlékét. És pedig a Miasszonyunk szobra mellett leng, — nem kis ellentétül — a D'Arc Johanna csatalobogója.

Fennjelzett kilátási pontokról tekiutve, a Notre Dame templom megkapó komolysággal, lapos tetejü két tornya nyugodt egyszerűséggel emelkedik ki a fényözönből.

A reflektor sugárkévéje tovább sikklik, alámerül, elárasztja a hullámzó néptömeget, behat a fák lombjai közé s a leveleken átszűrt fényvel megvilágítja, az este kevésbbé látogatott, de a kiállításnak egyik nagyon szép pontját, a pálmaseítányt. A fák alatt, vas-, bronz-, márványszobrok sora áll. Hatalmas csoport a vihar szimboluma, fő alakja egy nő, szelvéstől tépett ruhával, repülő fürtökkel, arcán az erő és dac kifejezésével roban a vízi szörnyekkel népes hullámok fölött. Nem messze ettől, egy más szobor, a lélek fájdalmának vihara; nemesak a bú, hanem az önvád kifejezésével omlik össze egy nőalak egy siremlék előtt, tördelve kezeit. — A sor végén az Üdvözítő fehér márványszobra áttetsző, légiess lesz a kékes fényben, s égi fenséggel látszik végig tekinteni a hiúság-vásáron. Néztük elmerelve, midőn egyszerre, ez ünnepeles képhez méltóan megcsendült az est harang szava. Nem ugyan az egyszerű, de benső „Ave Máriára“ hívó kongással, hanem egész áriákat játszó harangzenével. És pedig ez is előbb játsza a Marseillet s csak aztán a harangharmonióhoz sokkal méltóbb imát: „Szárnyat ölt fel, szívem gondolatja!“

Különben a párizsi kiállításban az ember képzelete is igazán szárnyra kél, s nem csupán Párizst, hanem berepüli az egész világot.

Egyik napon a tarka, barka, csengő, bongó Chinán haladtunk át, megbámultuk aztán India hatalmas szikla-templomának hü utanzatát; majd Afrika sivatagjain, őserdein keresztül eljutottunk a világ legnagyobb, mert legönfeláldozóbb hősének, a misszionáriusoknak kiállításához.

Hősök ök, akik ismeretlen, soha sem látott népek lelkiüdvéért küzdenek, s fegyvertelenül, csupán az égre tekiutve haladnak el a lépten nyomon rájuk leselkedő ezer halál — sőt ennél több, csaknem szakadatlan szenvedés között.

Néztük hü körképben a sivatagot, melyen már anyyi hittérítő baladt át. Homokos, sziklás, sivar vörös talaja ég e többé teszi a függőlegesen, perzselően tűző nap-ugárt. Vezetők, ki, mint a francia hadsereg egyik tagja bejárta e vidéket, — beszélt, hogy az ember ama száraz hőségben kiaszni érzi tagjait, a szomjúság érzete kinzóbb itt, mint bárhol a világon, a nagy hőség miatt fáj a fölnek a hang, a nedvtelen szemek a pillantás.

A sivatag hü képmását szemlélve, mintha fántáziánk segítségére jött volna a természet. Akkor nagyon szenvedtünk miatta, de most bizonyos dicsékvéssel mondjuk el, hogy Párizsban ez volt a század legmelegebb napja. Így jutott nekünk is a misszionáriusok útját szemlélve egy kevés szenvedés, fogadva sok jajgatással.

Elhagytuk az izzó sivatagot, a számum tüzes légkörébe merült vörös napot, hogy a hiven elé varázolt trópusi őserdőbe lépünk. Nyihébb ittalég a sudar pálmák árnyában. Jól lehetne a nagy természetben is hűsölni bizonynyal alattuk, ha

*) Felolvasatott a kolozsvári „szent Antal“ gyermekmenház javára tartott estélyen.

nem villan meg a sűrű bozótban egy-egy ragadozó állat szikrázó szeme. Kedvesen csobog széles medrében a víz, de ott sütkérezik a parti homokban félig nyitott szájában rettenetes fogait mutogatva a krokodil. Ennek az imitált őserdők legelője kellemes, enyhe, az igazi rengetegé azonban rekkenő, nyomasztóan nedves. Vize, mocsaras vidékei bűznöjt a lég s az európaire nézv. alig-alig elviselhető. Kedvező azonban az embert, állatot halálra kintó legyek, darázsok, moskítók számára s az égető csipést okozó, valóóság ragadozó módra élő vándorhangyáknak.

A missió kiállítás ezeknek s általában a tropusok csodás állatvilágának gazdag gyűjteményét is bemutatja. Itt, ezek között halad át a szenvedés és halál megvetésével a misszionárius, hogy eljusson legnagyobb ellenségéhez, s még is tulajdonképpeni céljához: s ez az ember. A természet e félvad szülőiteire gondolva br. Eötvös szavai jutottak eszembe; „félig majom, félig angyal; ilyen a gyermek; és mennyt kell emelkednie, s mennyt stilyednie, hogy emberré legyen.“ — Mit mondjunk akkor a természet e félvad gyermekeiről?!

Láttuk a különböző népfajoknak — természetesen civilizált — képviselőit: A tömzsi, sárgabőrű, ferde szemnyílású mongol. Hiszen van, van az ő mandola szemében sok értelem, de tán a szokatlanságnál fogva látunk benne valami alatomosságot, ami elveszi bizalmunkat. Avagy a gyapjas hajú néger! — Hogy villan selymes fekete bőrükkel ellen-tétben kékes szemfelhárk, duzzadt ajkai között porcellán-szerű fogaik mintha sokkal élesebbek volnának, mint a miénk. Látva ez alakokat, önkénytelenül kérdeztem magamtól; Én Uram Istenem! ezek közül ugyan melyiknek a lelki jói voltáért mennék világgá, oda hagyva otthont, hazát, egy egész világrészt?! Hiában, göröngyre botlik, a ki a földön jár! szárnyat az ad, a mi a magasba tör, az eszme.

A hittérítő nem indul ethnographiai tanulmányútra, hanem önmegtadó munkával, emberfeletti türelemmel törekszik a vadon élőekben fölfedezni az isteni szikrát, föléb-reszteni a lelket.

A missió kiállítás azt látszik bizonyítani, hogy e néppel szemben a munka az első, hogy úgy mondjuk, szelidítő eszköz. Ott tanítják a szent atyák jó példával eljárván, hogy a természet nem ellensége, a kivel szakadatlanul küzdenie kell, hanem jó barátja, sőt szolgálja az embernek, ha vele bántni tud. Megmentik így az embert, a természettel vívott élet-halál harcotól visszaadva őt önmagának. De nemcsak a felnőttekre, hanem kiterjesztik figyelmeiket a gyermekekre is, e szegény kis teremtesekre, a kikre szülőik vajmi kevés, avagy semmi gondot nem fordítanak, sőt olykor kegyetlenkednek velük. Menhelybe viszik s így szabadítják meg néha maguktól a szülőktől. — Hogy nyüzsg-mozog egy-egy ilyen — gyermekmenhelyen a sok kis ügyes néger-csemete (a gyermek kedves, ha még oly fekete is). Ezekből nevel aztán a missió munkás, értelmes, vallásos új nemzedéket.

Be van a kiállításon mutatva egész sora a csodás terménynek, különös eszközök és sajátos viseleteknek s végre a legváltozatosabb csoportjai a kézi munkáknak, melyeket egy-egy missió telepen végeznek és pedig sokat közülük valóóság művészettel; de bemutatják magukat a missió telepeket is.

Vonzó kép rengetegek közepén egy-egy művelt terület, hova a civilizációnak a java, a nem felesleges, hanem

szükséges munka jut el, hol a munkás maga élvezi fáradsága gyümölcsét.

Boldogok e telepek lakói, de vajjon az-e, a ki létesítette? Ismerve, látva a körülményeket, meggyőződésünk, mintha tagadó választ adna, mert éreztük, hogy itt áldozatról van szó.

De éppen ez az önfeláldozás, a mi igazi hősköke teszi a hittérítőket. Mert lehet abban lélekemelő, hogy valaki halálmegvetéssel járjon életveszélyes helyeken; nagy győnyörséget nyújthat azokat a legvadabb vidékeket bejárni, hova vándor nem lép soha; szép a természet teljes vadságában, szeszélyes építésében, szilaj rombolásában; szüksége is van olykor egy-egy kedélynek, hogy egymagában világgá menjen, egy időre, messze, messze, hol a madár se jár: de oda hagyni örökre e csaknem vad emberekért egy művelt társadalmat; mások lelkiüdvéért küzdve eldobni a civilizáció minden kényelmét, minden örömet; élni úgy, hogy ne éljünk önmagunkért; tudva bár, de nem riadni vissza, attól, hogy a térítés nagy művét talán mártírhálállal pecsételjük meg: ez az igazi lelki nagyság, ez az Isten iránti legmagasabb foku szeretet.

És pedig valódi lelkesezéssel indulnak a legtöbben a hittérítők közül a nagy útra. „Hagyjatok mennem! — kiált föl egyik missionárius, kit különösen jeles szónoki tehetségeért óhajtottak visszatartani, — szívesebben segítők megtalálni a jó Istent azoknak, a kik keresik köben, fában, nap-sugarban; mintsem a pusztába vesszen kiáltásom azok között, a kik már megtalálták őt, de elfordultak tőle.“

Ez időben rövid időtérben a léleknek nagy utazása után kiléptünk a missió kiállításról. Előttünk teljes verőfényben anyai pompa, művészet, jólét! A hazatérés érzetének egy neme vett át s aztán bizonyos imádságos visszaemlékezés szokért a messze, messze idegenbe szakadt küzdőkért, a kik nagyon megerdemlik a földi elismerést s az égi jutalmat.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Szilveszter-este Kolozsvárt

Néhány rövid sor közé szorítani az igaz érzést híven lerajzolni a bensőségteljes ünnepe, kárbavesztett munka. Halvány vonásokból össze lehet róni, de csak a keretet látja, ki nem volt közvetlen szemlélője annak. Pedig ritka, nagyon ritka az oly magasztos, anyai melegséggel telt Szilveszter-este, mint a minő a baldokló 19. század utolsó estéje vagy Kolozsvárt. Nem is csoda. Vonzó középpontja a szentségi Üdvözítő vala, s az Ő méltó főpapja, Erdély szeretett püspöke térdelt ő előtt. Jézus fogadta a hódolatot, Majláth engesztelő hálaadásra vezette híveit az isteni Szívhez.

A Szentmihály templom götstyli tornyában megkondult a harang s szavára a misztikus esti homályban paloták urai s távoli házikók szegényes lakói siettek hálaadásra. A szép és meglepően nagy templom hármashajója kicsinynek bizonyult. Annak küszöbétől a szentély korlátjáig nem volt párányi szabad hely. A nagy tömeg látára az első kísérlet után csalódva tértek vissza a későn érkezők.

Főpapi diszben jött Erdély püspöke a bejáratához, hol

a világi keblé papság élén Bíró Béla apát-plebános és Pál látván apát-kanonok várták. Belepésekor az „Ecce sacerdos magnus” magasztos dallama üdvözölte a főpásztort, ki a hívei tömött sorai között csak időmultán juthatott a fényben-uszó oltárhoz. Inuen rövid ima után teljes főpapi ornátusban a szószeke lépett, hogy a szavaira várakozó tömegnek hirdesse az igét.

A 19-ik század alkonyán visszapillantást tett a lezajlott multra s szívbemarkoló vonásokkal buzdította hiveit egész-telő bálaadásra. Szavaira ezerek meg ezerek figyeltek s ki tudja, hány sebzett szív merített azokból édes vigaszt s hány elfásult lélek tehetett fogadást, hogy szakít a bűnös multtal s élő hittel lépi át a huszadik század küszöbét. Majd a meg-kérlelő imát rebegette el Jézus legszentebb Szívéhez, s ennek végén a kolozsvári 13 ezer hívőt tevő plebánia egy évi munkáját tárta hallgatói elé. Nem, ez sem száraz adalthalmaz. A főpásztor lelket öutött oda is s az öveiert aggódo gondos atya meleg hangján buzdította a mutatkozó bajok orvosiasára. A betegek ellátását, s a kisedek korai megke-resztelését kötötte szívékre. Élék színekkel tárta föl azt a sebet is, mi a muló század testén tátog, a sajnálatos öngyilkosságokat. Kérve-kérte övét, hogy az egyház megtörő intézkedését, mi nem is annyira a meghaltnak, mint a tár-sadalomnak szól, ne fogadják reszenzussal. Végül a megtér-tek számát (65) jelezte s rámutatott arra, hogy a megtér-ésért soha sem igért senkinek semmit, az egyház lelket nem vásárol, neki prozelita nem kell, de hogyha valakit vissza-hoz az isteni kegyelem, egy szava van ahhoz: legyen jó katolikus és akkor nem másról, hanem Üdvözítőjétől nyeri meg jutalmát.

A gyönyörű beszéd és üdvös intések haása alatt hullott térdre Kolozsvár hívő népe főpásztorával, hogy Jézus legszentebb Szívénél háláját lerója a multért s hívő lélekkel kérje irgalmát a bizonytalan jövőre. Az Oltáriszentség litá-nijája és a századvégi könyörgés után fölbangzott a háláének s az isteni Szív ádása szállott a térdreborult népre.

A szentbeszéd hatását eléggé jellemzi az a körülmény, hogy a főpásztor papjával együtt éjfél 12 óráig megszakít-ás nélkül osztotta a bűnbocsánatot, söt azután is 1/22 óráig mindig voltak gyónók.

Az éjféli misét, mi o y magasztosan vitte át a lelket az új századba, szintén a Főpásztor mutatta be az egek Urának s ő ádoztatta meg a közel hétszázat (7) kitévő lelket is. Gyönyörű látvány volt, a mint egész éjjel imádo a szent-ségi Jézust annyi buzgó lélek, kik a szokásos Szilveszteresti kétes időöltés helyett ott térdeltek órákon keresztül a tem-pлом hideg kövezetén. Nem egy szív simult ekkor egészen az isteni Szívhez, hogy ottan egészen fölmelegedjék, áthaso-nuljon. Magasztos Szilveszter-este. Nem a csillogás, a káp-ráztató üres fény, hanem a bálaadás bensőségteljes ünnepe.

Ujév napja csak folytatása volt az örvendetes kezdetnek. A gyónószekek körül akkor is szorongott a tö-meg, a másik rész pedig szeretett főpásztorával együtt vé-gzte a szentségimádást, s aznap délelőttjén legkevesebb kétszázötven hívő lélek fogadta szívébe Üdvözítőjét. Az ünne-pélyes szentmisét Bíró Béla apát-plebános végezte nagy se-gédlettel s ugyanó tartotta az ünnepi szentbeszédet is. Beszéd végén még volt egy énekes szentmise, — ezután az Oltá-riszentség bevételével véget ért a magasztos ünnep.

Mise után a főpásztor a testtletek és egyesek ujévi üdvözletét fogadta s ebéd után a délutáni vonattal visszatért székhelyére. Buzgó inánk kísérte újában s bizonyára meg-elégedéssel, vigasztalással csordultig telt szívet vitt el körünk-ből, hiszen a mult század vázolt magasztos bezárása s az új megnyitása, a fényes egyházi ünnepepepe Annak dicsősé-gét hirdette, Kit Erdély püsp. ke oly igazán szeret.

Hitélet és magyarság Lajosfalván.

Három hónappal ezelőtt az eloláhosodott Lajosfalva-községbe magyar papot küldött az erdélyi püskök ur ö méltósága, hogy Románia és Bukovina, valamint Magyaror-szág határpontján, tebat nemzetiségek metszöpontján az elo-láhosodott és elnémetesedett hazánkfiat a hazának és az egy-háznak visszanyerje. Tehát csak hazafiai kötelességet telje-sítnünk, ha ennek egy-egy mozzanatát nyilvánosságra hoz-zuk. Nem vonhatjuk kétségbe, hogy a magyar állami iskola nagy tevékenység-et fejtki, hogy a gyermekeket a magyar nyelv és hazafiságnak meggyerhesse. Ide is csak olyan ember kell, mint Spatár Valér tanító, temesmegyei születésű hazánk fia. A lakosság néhány ember kivételével egyetlen szót sem tud magyarul. A népnevelő pap nagyon jól fogta föl nehéz hely-zetét. Tudatával annak, hogy az ismerettség, az érintkezés, a közellét, a magyar isteni tisztelet, a beszélgetes búbjája, a hazafiság eszményének ápolása, a bátoritás, utbaigazítás, az izlés irányítása nemzeti szellemben képezi a társadalom is-koláját, fölhitva a nevezett kitévő tanítót, hogy a karácsonyi ünnepek közeledtével magyar színi előadást tartson, hogy az oláh és német talusiakat a szép, jó és nemes utáni tömör-ülés világába bevezethesse. Sok fádáság és lelkesültég után az ige testté lett, oláh és német iskolás gyermekeink a ka-rácsonyi ünnepek alatt magyar színművet és kitévően sike-rukt életképeket adtak elő és pedig: „A művészno álma,” „Életkép”; „A világ vége” színdarab egy felvonásban; „Julius Caesar utolsó pillanatai” életkép; „Petöfi a nép közt,” „Életkép s végül néhány hazafias dal berekesztette a hazafias szép és telekemelő ünnepélyt. Ezen ünnepélynek anyagi haszna is volt, mert a szegény iskolás gyermekek felruházására összegyűlt 52 korona. — Az érdem oroszlan része Spatár Valér állami tanítót illeti.

Még egy szép eszme foglalkoztatja az itteni r. k. lel-készt és ez egy magyar daloskör felállítására. Drága kincs az alkotás forrása és nyilván fél a mi jó papunk, hogy idegen nemzetiségi ár ellen kell usznia, fél hogy az örvény forgataga őt eltemeti, ha a közőért, szívet és lelket nemesisöt ügyért sikra száll; de felismerték benne az ércerős akaratot és a hazafi-ágért lángoló szívet, hiszen szebb, nemesebb ügyért ugy sem léphetne sorompóba kivált, ha az apostoli missiót véző E. M. K. E. párfogását és anyagi támogatását meg nem tagadja tőle. Ha daloskörünk megalakul, akkor az ő megkezdett műve biztos lépésben új övénnyt tör magának, édes harmoniába olvadna össe a társas élet — az emberek összeöegére és a vidékre áldásosan hatna — miként a hit-nek és a hazafiságnak fejlesztésére is.

X. Y.

Karácsonyesti ünnepségek Nagyszébenben.

A kir. kath. Terézvárházban.

A béke és szeretet magasztos ünnepének előestéje örömet volt a kir. kath. Terézvárház növendékeire nézve is. Már hetekkel azelőtt nagy buzgósággal készültek e szent este méltó megünnepelésére s szívükben örvendezve, kíváncsian találgatták, vajjon mit hoz nekik a kis Jézuska. Végre megjött a várva-várt szent este. A hitatos csöndben gyülekeztek az intézet nagy termébe s csakhamar megkezdődött a szép karácsonyi pásztorjáték.

Kedvesen, ügyesen adták elő a kiválasztott növendékek az egyes jeleneteket s e megható előadással fokozták növendéktársaikban is a kis Jézus iránt való szeretetet. Méltó dícséret illeti meg Schuch Ödön terézvárházi tanítót, ki fáradságot nem kímélő buzgalommal tanította be az egyes szerepekre a növendékeket s így lehetővé tette a darabnak sikerült előadását. Bevégyődve a darab, az intézet igazgatója, nagys. Prokupek Sámuel, pápai kamarás úr, a díszesen ékesített és fényárban úszó karácsonyfa mellől szép szavakban fejtegette a szent ünnep jelentőségét s a növendékeket azon jótévik iránt való mély hálaárra intette, kik kegyes adományokkal szettek a szent estét az árvákra nézve is örvendetessé és emlékeztetessé tenni. Elsősorban említi kegyes Főpásztorunkat, mélt. és főtiszt. gróf Majláth Gusztáv Károly püspök urunkat, ki ez idén is 100 koronát küldött az árvák karácsonyfájára. Majd kezdetét vette az ajándék tárgyak kiosztása s mindenki megkapta a magáét, hálaával telt szívvel áldotta a kis Jézust, ki ily kegyes az ő kicsiny árvái iránt is.

*

A sz. Ferenc-rendi nővérek nagyszébeni nevelőintézetében.

A szokáshoz híven az idén is igen szépen ülték meg a sz. estét. Az intézet dísztermében igen válogatott és nagy számú közönség jelenlétében gyönyörű karácsonyi játék került színre hat igen sikerült, valóban művészi élőképpel. 1) „Angyal üdvözlés“ — 2) „Erzsébet látogatása“ — 3) „Jézus a jászolyban“ — 4) „Bemutatása a templomban“ — 5) „Felalálása a templomban.“ Bezárta a hatodik kép: „Az engedelmes Jézus a názáreti házban“ mintaképe az engedelmes gyermekeknek. Szívünkig hatottak a Herold ihlett szavai, mikor elmondta, mik vagyunk s mi a család Jézussal s mi nélküle. A közöket az énekkar kedves alkalmi darabjai töltötték ki.

Megilletődve s Jézus szeretetének melegét érezve keblünkben követtük a gyermeksereget a szomszédos nagy munkaterembe, hol az óriási nagy karácsonyfa volt felállítva. Hosszú, gazdagon megrakott asztalok köröskörül, minden növendéknek külön hely, külön gazdag ajándék. Nem hiányoznak a szegény városi növendékek sem, ötvenen kapnak jó, meleg, téli ruhát.

Alig tudtunk megválni az örömtől sugárzó ártatlan gyermekektől, hogy a harmadik terembe menjünk, hol a képezdésznök izléses karácsonyfája volt felállítva s szintén minden növendéknek külön karácsonyi ajándék. Nem tudja az ember, min csodálkozzék jobban, a jó nővérek fáradatlan munkásságán-e, vagy kimeríthetetlen türelmén, finom izlésü-

kön-e, vagy gyöngéd, gondoskodó szeretetökön, melylyel több mint 200 beülkő növendékek mindegyikének apró kívánságait is meglepetésszerűen teljesítik? Nem csoda, ha a növendék-sereg öröme határt nem ismerő. — A költségek nagy részét az intézet hordozza, más részét a városou kéregzetik össze a nővérek. Alig-alig tud az ember megválni az igazi öröm és boldogság színteréről, csak lassan, egyenként szállingózikja nagyközönség, s midőn az utolsó is elhagyta az intézetet, megszólal a csezengetű, a kápolnába, az édes Jézushoz hívja a ház apraját, nagyját, a szív közvetlenörömmel hálát rebegni a vett jókért, áldást esdeni szülteikre és jótévikre, békeességet kérni minden jóakaratu emberre. — S nem hallgató meg az Ur a gyermeki szív ez őszinte imáját?

Jelenlét.

KÜLÖNFÉLÉK.

— *Az erdélyi róm. kath. irod. társulat választmánya f. hó 11-én (pénteken) d. u. 5 órakor a „Köznevelődés“ szerkesztőségi helyiségében gyűlést tart, melyre a t. tagokat tisztelettel meghívja az elnökség.*

— **T. olvasóinkhoz.** Lapunk — hála a jó Istennek és irodalmi társulatunk ügybuzgó tagjainak és barátainak — XXIV. évtolyamába lépett. Programmot ez új év alkalmából felesleges adnunk. Az egyre fokozódó és örvendetesen emelkedő érdeklődés, melylyel lapunkat — s ezt saját reputációnk érdekében tartozunk nyíltan bevallani — kísérik, nem csupán azt igazolja, hogy helyes uton járunk, de egyuttal a mi kötelesegtudásunkat is emeli. Fokozottabb buzgalommal fogjuk munkánkat végezni. S a nagyobb siker elérhetése céljából kérjük összes barátaink és olvasóink szellemi és anyagi pártolását.

A szerkesztőség.

— **Személyzeti.** Vetési Imre jegyei lelkész a kolozsbokai kerület tiszteletbeli alesperesévé neveztetett ki. Ad multos annos! Ugyancsak örömmel jelezük, hogy püspök urunk Gróf Toldalagi Sámuel püspöki káplánt püspöki szertartóvá léptette elő. A keblbi papság ezen köszönetben álló tagjának s lapunk első rangu munkásának előléptetéséhez igaz szívvel gratulálunk.

Szilveszter éjszaka . . . És még egyszer szemét felemelte a haldokló század, körüldozta fardát tekintetét gyermekein, az anyai vész és vihar tépte emberi nemet, mintha csak ennek bocsánatát várná aztán jött a nagyszerű halál. Népek ezrei, milliói állták körül a ravatalt s kísérték pihenőre Kronos szülöttét, a 19-edik századot. Főnséges egy temetés volt. Már egy év óta készült az egész világ s tett meg a méltóságos püspöki kar a szent Atya intenciója szerint minden intézkedést, hogy a nagy halothoz méltó legyen a gyászünnep. Missioi beszédek szálltak szárnyaikra édes hazánk több részében s gyújtottak tüzet a közömbös szivekben. És a tűz harapódzott, a tűz terjedt: fé-

nye bevilágította egyházmegyénk legkisebb községét is. A papság hőn szeretett püspöke mellé sorakozva nem szűnt meg inteni, kérni, buzdítani a hívőket a század méltó befejezésére és a nyáj megértette pásztorja szavát. *Spiritus, ubi vult, spirat.* Ez történt Gyulafehérvárt is. Egy csapásra megmozdult a hitközség az egész vonalon. — Örömmel vette tudomásul papság és hívő nép méltóságos Püspök urunk kegyes intézkedését, mely ima órára szólított minden buzgó lelket. És ott térdelt a szentélyben mintaszertü büzgőséggel az imádságra kitett legméltóságosabb Oltárszentség előtt ó év estéjének 6-órától éjféli 12-ig a gynlafehérvári oltáregyletnek öránként beosztott 20—25 tagja élőkön a káptalan, központi papság és ifju klerusnak adorálásra megjelent váltakozó számával. Az imának áhitata, melyet csak fokozott *dr. Vass Albert* nagyszabású alkalmi és társadalmi életünket élénk színekkel vázolt, lendületes beszéde, kitágította a lelkeket, csendes béke költözött a szivekbe s mikor a *Fábián Sándor* nagyrepost ur által tartott hálaadás alatt felzendült a „*Te Deum laudamus*“, éreztük, hogy „*ninesen Isten, Istenünkön kívül*“. Mikor pedig a nagy halott örökidőkre pihenni tért s az új század első óráján megszólaltak a harangok és oda lépett az oltárhoz a pontifikáló nagyrepost, hogy fényes segédlettel bemutassa Istennek Krisztus áldozatát: megmozdult az egész templom hajója és százként mentek áldozni a hívők, kik a nap folyamán tisztára mosták lelküket. Mindnyájunknak szent örömmel telt be szívünk s az áldozók arcán a boldogság pirja hirdette: „*quam bonum et quam jucundum habitare nos in unum*“.

Új év első napján a legméltóságosabb Oltárszentség az irgalmas nővérek zárdájában tétetett ki imádságra. A 10 órai ünnepies isteniszteletet *dr. Uffalusi József* apátkanonok ürvégezte nagy assistenciával. Itt ismétlődött a hívők áhitatának hatalmas megnyilatkozása s közel 200-an járultak az Úr asztalához. Az alkalmi szent beszédet, mely élénk színekkel ecsetelte, hogyan igyekezett a villág-szelleme mindenha elfojtani Krisztus szellemét, s mint kellett bevallania épen a letűnt 19-ik századnak: *Christus regnat in aeternum, Szabó György* helyettes plebanos tartotta, míg este a litániánál *Vezér László* beszélt az úr Jézusról, ki minden századot túlélt, ki e hajtva az Oltárszentségben közöttünk lakozik. — A hála és szeretet hangján mondunk köszönetet püspök úr Ó Méltóságának, hogy böles és apostoli intézkedésével felejtethetlenné tette a letűnt század utolsó éjszakáját papjainak, biveinek egyaránt.

— **15. e. Stelniczter Ede emléke.** Az elmúlt nyáron több paptestvérem megígérte, hogy b. e. spiritualis urunk sírja fölé emelendő emlékre és alapítványi misére összedáim fog. Ime az ősz eltelt s benne vagyunk a télben is. Felkérni kedves paptestvéreimet, hogy az ügy érdekében sieszenek ígértüket beváltani. Az utolsó kimutatás után a következő nagylelkű adományok folytak be. püspök urunk ó méltósága: 50 kor. Pucher Anaklét gyűjtése: 100 kor. Soóthy Gyula adománya: 20 kor. Medgyesi János: 10 kor. Meisel József: 10 kor. Sipos Károly: 3 kor. Tamás István: 2 kor. Gáspár János: 2 kor. Összesen: 373 kor. 40 fill. Fogadják a nemes szívű adakozók hálás köszönetünket. Eröss József.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi Társulat. Felelős szerkesztő **Zlamál Agost.**

Szerkesztőtársak: **Eröss József, Péter János dr., Szilveszter Ferenc dr., Wagner Sándor**

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lyc. könyvnyomdában Gyulafehérvárt.

— **Halálozás.** Részvettel vettük és közöljük a következő gyászjelentést: „Alulírottak mélyen szomorodott szívvel tudatják, hogy a forrón szeretett férj és testvér Csobota József gynlafehérvári róm. kath. püspöki uradalmi erdővéd folyó év és hó 31-én életének 51-ik, boldog házasságának 23-ik évében rövid szenvedés és a halotti szentségek áhitatos felvételétán jobb léteszenderült. A kedveshalott hültetemei a görög kath. szertartás szerint folyó év január hó 3-án d. u. 2 órákor fogtak saját házából a sárdi gör. kath. temetőbe örök nyugalomra helyeztetni. Béke lengjen porai felett! Sárd, 1900. december 31-én. Özv Csobota Józsefné sz. Popu Sanflora mint gyászos neje. Gregorin, Nikolae, Radu, Mihaila, Florea mint fiverek.“

— **Örmény vagy magyar?** Hazafias tekintetben legalább is kétes értékű az a mozgalom, melyet némely örmény eredetű hoofitársunk egy, Szamos-Ujvart felállítandó örmény püspökség érdekében megindított. A törekvés indokát nem ismerjük s egyelőre nem vagyunk hajlandók hitelt adni ama híreszteléseknek, melyek a tulajdonképeni okra rámutatnak. Azt azonban bizonyosan tudjuk, hogy ilyen püspökségre szükség egyáltalában nincs s annak felállítása a hazafias ügynek nagy ártalmára lenne. Magyarországon ma örmények már ninesenek; örményül csak itt-ott egy-egy öreg bácsi ha még valamit ért, de az újabb nemzedék bizony még egy kukkot sem tud örményül. Azért, hogy Csiky Viktor örmény eredetű, azért ő ma ép oly kevéssé örmény, mint a milyen cseh Horánszky Nándor, a kinek pedig őse bizony cseh lebetett. Kérdjük: van-e erre szüksége a magyar hazának? Hazafias törekvés-e az, mely a nemzet testéből egy egészséges tagot kiszakaszt? Kell-e a szegény magyar hazának még egy új nemzetiség? Mert, hogy előbb-utóbb az lenne belőle, az csak természetes. Eddig egyelőre a törekvés lehetett elfogultság, vagy némileg talán hiúság szüleménye; nem is vettük komolyan, mert még az ugynevezett „örmény“ körökben sem kellett rokonszenvet, ma azonban már oly eszközhöz nyúlt az agitáció, melyet hazafias érzésünkkel nem tudunk megegyeztetni. Kétszavarról indult ki egy nyomtatott körlevél az ország mindenesek felfedezhető örmény eredetű lakósaiból, mely arra hívja fel, hogy a népszámlálásnál örménynek írja be magát „hogy mutathassuk meg a világnak, menaiyen vagyunk.“ Hát ez mire való? Sok örmény eredetű családnak még a neve sem mutat arra, hogy valaha örmények voltak s ha Csiky, Lengyel, Dániel, Simay, Antal azt írja be majd, hogy örmény, egyenesen valótlanságot írna be, mert akkor éppen oly okkal kellene Wallacsicsnak oda írni, hogy szerb, Plósznak, hogy sváb, Fabinyinek, hogy tót, Hallernek, hogy német, Benigüinek, hogy olasz. Kérjük „örmény“ eredetű hoofitársainkat, maradjanak csak továbbra is meg jó magyaroknak s jó hazafiaknak! (T—1.)

— *Zbítok E. üvegmozaik- és szent sir-, lourdesi és urnapi oltár készítményeit XIII. Leo pápa ő Szentsege kiűntette a szeptérvári kathol. theol. akademia s a konstántinápolyi német misszió elis. merésekkel jutalmazta. Gyára Neustiftben van Olmütz (Morvaország) mellett. Árjegyzékkel ingyen és bérmentve bárkinek készséggel szolgál.*